

Van a magyar próza történetének egy kiemelkedő alakja, sokak szerint a legnagyobb magyar epikus, akivel ugyanakkor sem a szakma – tehát az irodalomtörténet-írás –, sem az úgynevezett szélesebb irodalmi közvélemény, olvasóközönség láthatóan nem tud mit kezdeni. Krúdy Gyuláról van szó természetesen, akinek tavaly volt születésének 125. és halálának 70. évfordulója. Ezek kapcsán jó pár kiadvány jelent meg; részben válogatások az író műveiből, részben róla szóló könyvek. Én az évfordulós megemlékezéseknek nagy híve nem vagyok, pláne nem az olyanokénak, mint most Krúdyé, mert azt gondolom, a felületes hódolat kifejezéscsk és konjunkturális vállalkozások helyett inkább e hatalmas író életművével és annak sorsával kellene foglalkozni. Leírtam már egyszer-kétszer (s ezzel nem vagyok egyedül), így csak ismételni tudom magamat: ez az óriási terjedelmű életmű a mai napig nincs rendszerezetten, minden műre (regény, novella, publicisztika stb.) kiterjedően egyetlen nagy könyvsorozatban kiadva, tehát úgy, hogy ne kelljen innét-onnét összeszededgetve olvasni a különféle szövegeket. Metaforikusan úgy fogalmazhatnám meg a helyzetet, a Krúdy-életmű egy hatalmas dzsungel, melyben még senki nem vágott tőkésletes rendet, noha a legkiválóbb filológusok, bibliográfusok és szövegkiadók segítették ezt a munkát (Cedényi Mihály, Kozocsa Sándor, Barta András többek közt). Ugyanígy nincs egy minden tekintetben megbízható, részletes, az életutat teljesen feltáró nagy biográfia sem az íróról. Vannak kitűnő részmunkák (mondjuk Katona Bélác), de senki nem mert vagy nem tudott vállalkozni az egész életpálya több nézőpontból való megrajzolására. Mind az életet, mind a művet illetően akár-hova nyúlunk, hibákat, tévedéseket, homályos pontokat találunk. Másfelől viszont az életmű ki van szolgáltatva a legkülönösebb kiadói, szerkesztői elképzeléseknek, melyeknek olykor semmi közük magához az életműhöz: „szahják-vartják”, szemelgetnek belőle, általában azzal a céllal, hogy az így produkált „új” könyv minél inkább eladható legyen. Ebben sajnos alkalmanként még a Krúdy-leszármazottak is közreműködtek. Arra nézvést, hogy filológiai, textológiai és kiadási szempontból milyen nagy bajok is vannak, egy egyébként példászerű kiadványt említek meg.

Krúdy Gyula: A tiszzaeszlári Solymosi Eszter

című regénye 1981-ben született, és a *Magyarország* című napilapban, folytatásokban jelent meg. Krúdy bár próbálkozott a szöveg könyv alakban való edíciójával is, sikertelen maradt. A regény ugyan nem mérhető a legnagyobb Krúdy-művekhez, fontossága mégis szinte felbecsülhetetlen, hiszen az írónak egy olyan alkotói korszakára világít rá erőteljesen, mellyel – néhány kivételtől eltekintve – alig foglalkoztak: a tárgyiasabb, tényszerűbb művészi periódusról van szó, mely Krúdy életművében körülbelül a húszas évek második felétől érzékelhető egyre erőteljesebben. A műre azonban (talán tárgya miatt is) több mint negyven évre a feledés homálya borult. Könyvformában először 1975-ben, majd 1977-ben jelent csak meg. Az akkori szövegben voltak értelemzavaró momentumok, ezt azonban az akkori olvasó tulajdoníthatta akár Krúdy jellegzetesen „trehány” szövegkezelésének is (arról ugyanis nemigen szoktak megemlékezni, hogy a legnagyobb magyar stílusművész bizony gyakorta írt le grammatikailag pongyola mondatokat; igaz, nem is ezért szeretjük). Most azonban, hetvenkét évvel a megírás és közel negyven évvel az első könyvkiadás után, Fábri Annának, a könyv szerkesztőjének köszönhetően kiderült, hogy mindvégig egy romlott-rottont szöveget olvastunk. E publikáció Krúdy kézírata alapján készült, s ebből egyértelművé vált, hogy a szöveg már hírlapi közlésekor is romlott, a két hetvenes évekbeli kiadást erre alapozták, ám helyenként súlyosan tovább csonkították a korabeli kulturális politika, ideológia szempontjai szerint. Fábri Anna utószavában azt írja, körülbelül tizennyolc oldalt tesznek ki a kimaradt szövegrészek, ami egy ötszáz oldalas regénynél látszólag nem sok. A két változat összehasonlítása azonban a sérüléseket terjedelmüknél jóval nagyobbban mutatja. Nem csak a regény tagolása (nagy egységek, fejezetek, fejezetcímek, számozások) változtak meg, de egyes szövegrészek értelmezési lehetőségei is. Egészen elképeszthő, hogy milyen sok helyen romlott, csonkolódott a regény, attól kezdve, hogy egy-egy mondat vagy akár oldalnyi szöveg is kimaradt az előző kiadásokból. A korábbi értelemzavaró „vágások” most eltűntek, s helyreállt egy úszta szöveg. Ráadásul Krúdy e regényének egésze is egy kicsit más fénybe került: erősebben látszik a „tényszerűség” mellett az a narrációs eljárás, mely a tényeket mint esztétikailag alakítandó anyagot foglalja magában, azaz sokkal több rokonságot mutat Krúdy általános elbeszélői poétikájával, mint gondolható lett volna. Filológiai, textológiai bravúr, amit Fábri Anna tett. Két kérdés fogalmazódott meg bennem ezzel kapcsolatosan: vajon miért nem jutott senki eszébe, hogy a kézírathoz forduljon; a másikba

EX LIBRIS

DÉRCZY PÉTER

még belegondolni is rossz: milyen állapotban lehet a többi Krúdy-szöveg?!

(*Magvető Könyvkiadó, 2003. 535 oldal, 2490 Ft*)

Krúdy fent említett tárgyias korszakának van egy nagyon különös vetülete is. A kopárabb, tényközlőbb stílus ennek csak formai kifejeződése, fontosabb és lényegesebb, hogy e korban epikusi világképe is módosulásokon megy keresztül. E világkép értészerkezete amúgy is meglehetősen viszonylagos volt mindig is, az irónia azonban most felerősödik, s tovább relativizálja az epikai valóságot. A Krúdy-szövegek ekkor már ontológiai értelemben is azt sugallják, hogy aligha találhatunk olyan biztos pontokra a létezésben, melyekben megkapaszkodhatunk. Ekkor lépnek előtérbe azon művei (elsősorban novellák), melyekben az epikailag megalkotott térben az evés-ivás tűnik fel mint egyetlen leírható cselekvési forma, s a köcsma mint ennek tényleges lehetséges tere. A „gyomornovellák” sorában remekművek születnek, melyek végül az egyik legnagyobb magyar regényben összegeződnek, a *Boldogult úrfi koromban* címűben. Természetesen e szövegeknek semmi közük a kulináris örömhöz, sőt paradox módon sokkal inkább az örömtelenségről, a pusztulásról és a létezés reménytelenségéről „szólnak”. *Ezt* nem szokták figyelembe venni, amikor e típusú műveiből válogatnak.

Krúdy Gyula: A has ezeregyéjszakája

című kiadványt például így reklámozzák: „Anekdotákkal fűszerezett gasztronómiai novellagyűjtemény szemet gyönyörködtető, kőrű kivitelben.” Ehhez mondjuk nem fűznék hozzá semmit. Egy másik reklámszöveg egyebek mellett például arról beszél, hogy „magunkba szívhatjuk a »boldog békeidők« jóllakott, csöndes atmoszféráját”. Hát igen, például az *Utolsó szivar az Arabs Szürkénél* (párdarabja *A hírlapíró és a halál*) című novellából bizonyára nem ezt „szívhatjuk magunkba”, mint ahogy gasztronómiai alapon e körből kizárnám egyik kedvencemet is, a *Villásreggelit*, melyben a virsliit fogyasztó vendég „egy kemény tárgyat talált fogai között (...) egy emberi kisujjnak a felső ízületében hasonlatos valami, a megfélelő körmömmel ellátva.” No de hagyjuk is ezt, a kötet legalább valóban jó válogatás, hiszen a legjobb, legnagyobb novellák is szerepelnek benne, sajnos publicisztikai írásokkal egyetemben. Ez utóbbi tény újfent a gasztronómia világa felé terelné a gyűjteményt, a végén közölt receptekkel egyetemben. (Erről lásd Kelecsényi László cikkét – *ÉS*, 2004/1.) Mindebben Krúdy Zsuzsának, az író lányának és az eredeti könyv szerkesztőjének is van felelősége, amikor 1990-ben kiadta e formában a kötetet egy másik kiadónál. Tehát ha úgy vesszük, e mostani kiadvány „kalózkiadás”, de legalább is nem tisztességes: úgy tüntetik fel, mintha Krúdy Zsuzsa érne (1992-ben meghalt), és a kiadó számára gyűjtötte volna össze az írásokat, holott nem így van; a copyrightnál az örökösököt nem említük, tehát kérdés, mi van a jogdíjakkal. Jellemzően zűrzavar minden téren, ahogy azt megszokhatta az, aki Krúdyval egy kicsit is foglalkozott.

(*Tericum Kiadó, 2003. 414 oldal, 2570 Ft*)

A „gasztronómiai tárgyú” kiadások között írhatnék még *A jó étvágy titkai*. *Krúdy Gyula ételről, italról, vendéglátásról* vagy az *Asszony, aki szőlőfűrt* lett. *Krúdy Gyula minden írása a borról* című Noran-kiadványokról, de már szószaporítás lenne. Valamit mégis megjegyzek: utóbbiból hiányzik például *A szomorú szíret* címmel született írás (modern kiadásban: *Vadszőlő*, Magyar Helikon, 1971. 169–170. o.), előzőhöz megint csak receptmelléklet is jár. Ezzel kapcsolatban szeretnék végre eloszlatni egy közkeletű, ám nagy tévedést. Krúdy, minden sugallat ellenére sem volt úgynevezett gourmet (arról nem is beszéllek, hogy szegény életének utolsó harmadában alig tudott enni), gasztronómiai horizontja nagyjából a húsleves, főtt marhahús, töltött káposzta, pörkölt és az „ájnspenner zafitban” témaköréig terjedt, szakácsművésznek beállítani tehát nem csak prózapoétikai szempontból nem helyes.

Krúdy-szövegek után nézzük, mi a helyzet az életműről szóló könyvek terén. Az tudvalevő, a Krúdy-irodalom könyvtáryi, hogy ebből ténylegesen mi használható *ma* akár szakembernek, akár csak érdeklődőbb olvasónak, az már nagy kérdés. A probléma illusztrálására három, egymástól ugyan eltérő, de lényegüket illetően nagyon is hasonló kiadványt sorolok fel.

Krúdy világa

Szerkesztette: Tóbiás Áron

A könyv legendás hírnű. 1964-ben jelent meg először, kereskedelmi forgalomba nem került, kezdettől fogva gyakorlatilag csak könyvtárakban volt hozzáférhető, ott is nehezen. Abban az időben jelentősége nem csekély volt, hiszen Tóbiás Áron hatalmas anyagot gyűjtött össze a Krúdyról szóló írásokból, ráadásul az akkor még élő Krúdy-kortársak a könyv számára készült visszaemlékezéseit is közölte, szép képanyaggal kiegészítve. Egyetemistaként sokszor forgattam a hetvenes években, bár már akkor is zavart a könyv koncepciótlan, ám túlbonyolított szerkezete, az interjúk amatőr kivitelezése, a szerkesztő ájult hódolata/tisztelete tárgy iránt, s főleg az, hogy menthetetlenül hiányzott az összeállításból a magyarázó, tájékoztató, eligazító

jegyzetapparátus. A főként életrajzi jellegű sok filológiai adalék csak részben ellensúlyozta mindezt. Mára azonban a mégoly töredékes Krúdy-kutatás mindezen túljutott (példaként csak Katona Béla a könyv számára írott tanulmányát említem: az irodalomtörténésznek már 1971-ben megjelent Krúdy pályakezdéséről szóló kismonográfiája). A mostani kiadásban nincs képarfyag, de ami a legrosszabb, a jegyzetanyag továbbra is hiányzik, noha most kétszeresen is szükséges lenne, hiszen a kötetnek nem csak a Krúdy-irodalmat, de önmagát is dokumentálnia kellene. Fájó szívvel nézem, hogy múlik el egy könyv (a világ) dicsősége.

(*Osiris Kiadó, 2003. 662 oldal, 3800 Ft*)

Krúdy életét és műveit áttekinthetőbben és pontosabban mutatja be az *In memoriam* sorozatban a

Krúdy Gyula: Az élet álom

című, Fábri Anna szerkesztette gyűjtemény, ami azonban közel nem olyan jelentőségű, mint az irodalomtörténész korábban említett szövegkiadása. Fábri a könyvben szereplő esszékét, tanulmányokat, megemlékezéseket nagyjából az életrajz kronológiájára fűzi föl (ebből is eredhet, hogy nem kevés átfedés van a Tóbiás-féle és a Fábri-féle összeállítás között). A nyilván szélesebb olvasói közönség számára készült kötetben túlnyomóan azok az írások szerepelnek, melyeket az unalomig ismerhetünk már, egy részük fölött – legalábbis szűkebb irodalomtörténeti, elméleti szempontból – eljárt már az idő. Főltűnő, hogy az újabb Krúdy-kutatások részeredményeiből Fábri Anna szinte semmit nem válogatott be a könyvbe (talán Eisemann György tanulmánya jelenti a kivételt), pedig – csak kapásból sorolom a meglehetősen különböző szemléletű szerzőket – nem ártott volna, ha mondjuk Sturm László Krúdy tárgyias korszakáról írott elemzéseiből, Bezeczky Gábor szövegeiből is idéz, még akkor is, ha a laikus közönségnek ezek a tanulmányok elméleti háttérükhől eredően nem könnyű olvasmányok; Bán Zoltán András a „gyomornovellákról” s főleg a *Boldogult úrfi koromban* című regényről készített esszéje esetében azonban még ez sem lett volna kizáró ok. Folytathatnám a sort, mert szerencsére egyre többen vannak azok, akik valóban komolyan vizsgálják ennek az óriási életműnek legalább egyes elemeit. Sajnálatos módon így a gyűjtemény eléggé féltudalas, régebbi korok szellemiségét és (részben elavult) eredményeit tükrözi. Bár gimnáziumi oktatási segédeszközként még így is alkalmasabb a *Krúdy világánál*. S a szerkesztőnek itt is van egy felbecsülhetetlen érdeme: közli Krúdy eddig csak kézírásban lévő két levélét a *Nyugat* szerkesztőinek, és egy betűhív levéltöredékét édesanyjához (ez utóbbi abszurdításában is megrendítő). Ez lenne az az út, mely legalább filológiai-textológiai értelemben Krúdy műveihez és életéhez közelebb vinne mindenkit.

(*Nap Kiadó, 2003. 335 oldal, 2200 Ft*)

Fráter Zoltán: Krúdy Gyula

címmel megjelent rövid kis életrajza a fenti igényt aligha elégíti ki. Több okból sem: láthatóan szerény önálló kutatás áll mögötte, a szerző jobbára korábbi munkák néha originális, többnyire kevésbé eredeti eredményeire hagyatkozik, azokat foglalja össze, s teszi hozzá olykor a maga eszmeifuttatásait. A könyv – nyilván népszerűsítő szándékkal – a kiadó *Élet-Kép* sorozatában látott napvilágot (sorozatszerkesztő: Fráter Zoltán), ám elég kevés benne az „élet”, még kevesebb a kép, azok is nagyrészt a szokványosan ismertek közé tartoznak. A felhasznált irodalomjegyzékből is kitűnik, a szerző nem kockáztatott, szinte még véletlenül sem fordult komolyabb prózaelméleti alapozottságú munkákhoz. Fordult viszont – mindjárt a nyitó lapokon – asztrológiai „jóslásokhoz”, ily módon kívánva bizonyítani élet és mű egységét, magyarázni Krúdy kivételes tehetségét, illetve e tehetség sajátosságát. Az irodalomtörténet-írásban már sok mindennel találkoztam, de azzal, hogy a csillagok állásával indokoljunk bármit is – nos ez valóban nóvum. Pedig Fráter Zoltán amúgy inkább konzervatív irodalmárnak tűnik könyvében. Vehemensen védelmezi Krúdyt például Mikszáthtól és általában az anekdotától (kiterjesztve a szecesszió fogalmát az író olyan alkotói periódusára is, melyben ez minden alap nélkül való), ami csak egy jóval korábbi irodalom-felfogással és Krúdy-recepcióval szemben állja meg a helyét (tudniillik amikor is az anekdotizmus átok és szitokszó volt). Nincs itt terem arra, hogy kifejtsem, az anekdota mint struktúra és ebből származó világkép nagyon is képes modern epikus tartalmakat hordozni Krúdy novelláiban, regényeiben. És még Mikszáth esetében is érdemes a dolgot újragondolni. De ez igazán messzire vezetne Fráter Zoltán könyvétől.

(*Elektra Kiadóház, 2003. 137 oldal, 1690 Ft*)